

МІСЦЕ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті досліджуються проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Автором констатується необхідність побудови обліково-аналітичної системи на основі інтегрованого підходу, яка здатна була б забезпечувати користувачів різних рівнів управління корисною інформацією для вироблення виважених управлінських рішень. У статті наведені конкретні пропозиції в цьому напрямку.

Ключові слова: обліково-аналітична система, системний підхід, облікова підсистема, підсистема аудиту, аналітична підсистема.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах господарювання ключовим чинником успіху роботи будь-якого підприємства є володіння своєчасною, достовірною та необхідною інформацією, яка дасть змогу правильно оцінити умови бізнес-середовища, визначити стратегічні цілі господарювання, а також відшукати шляхи та способи для їх досягнення. Інформація є визначальним чинником, що характеризує рівень ризику (безпеки) господарської діяльності. Висока поінформованість дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити наявність власних конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем обліково-аналітичного забезпечення процесу управління підприємством присвячували свої роботи такі вітчизняні та закордонні вчені: О. Абат, Т. М. Безродна, Д. Беліні, Дж. Блейк, Г. Г. Кірейцев, М. І. Куттер, Ф. Ляйтнер, Е. Максамі, І. А. Маслова, Д. Обрайен, Л. В. Попова, Н. А. Тичиніна, В. Є. Швець та інші.

Актуальність даної теми зумовлена об'єктивною необхідністю побудови обліково-аналітичної системи на підґрунті інтегрованого підходу, яка здатна була б забезпечувати користувачів різних рівнів управління необхідною та достатньою інформацією для вироблення виважених управлінських рішень.

Метою статті є обґрунтування місця основних елементів обліково-аналітичної системи в прийнятті управлінського рішення.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення управління необхідною інформацією здійснюється через реалізацію таких основних функцій управління, як облік, економічний аналіз та контроль. Ці функції досить тісно взаємопов'язані і взаємозалежні, але їх ефективна реалізація вимагає побудови інтегрованої обліково-аналітичної системи, яка б забезпечила оперативне надання достовірної і повної інформації, виключала дублювання фактів і надходження зайвої непотрібної інформації.

Проте сьогодні немає єдності думок серед

вчених стосовно визначення поняття обліково-аналітична система (табл. 1).

Отже, за наведеними вище визначеннями категорії "обліково-аналітична система", думки вчених можна розділити на дві групи. Перша група вчених вважає, що обліково-аналітична система суб'єктів господарювання є явищем суто практичним і, формуючись ситуативно до конкретних умов господарювання та вимог учасників ринку, заслуговує уваги дослідників лише в частині обліково-аналітичного процесу управління суб'єктами господарювання. Друга група вчених-економістів схильна до поглибленого дослідження обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання, мотивуючи це тими можливостями, які відкриваються у зв'язку із застосуванням інформаційних технологій. Адже кожен програмний продукт має більшу перспективу знайти споживача і, відповідно, покупця, якщо цей продукт за своїми параметрами пристосований до потреб конкретного суб'єкта господарювання.

На думку Т. М. Безродної, С. В. Глушко, І. О. Маслової, Б. Г. Маслова та Л. В. Попової, обліково-аналітична система - це об'єднання облікових й аналітичних операцій в один процес, проведення оперативного мікроаналізу, забезпечення безперервності цього процесу та використання його результатів при виробленні рекомендацій для прийняття управлінських рішень. На їх думку обліково-аналітичну систему в широкому розумінні можна представити як сукупність процесів збору, обробки та оцінки всіх видів інформації, яка використовуватиметься для прийняття управлінських рішень.

Н. М. Голуб, Н. Голянчук, М. Д. Корінько, Г. Б. Тридід стверджують, що обліково-аналітична система базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації. Представлена позиція вчених не розкриває у повній мірі сутність і зміст обліково-аналітичної системи, оскільки основна увага припадає на інформаційну складову

Таблиця 1

Визначення поняття обліково-аналітична система вченими

Автор	Визначення
В. Є. Швець [14, с. 372]	Обліково-аналітична система суб'єктів господарювання – це організаційно-інтегрована форма буття суб'єкта господарювання, що включає обліково-інформаційні, аналітичні та контрольні функції його діяльності.
С. В. Глушко [2, с. 79]	Обліково-аналітична система є однією із складових загальної системи управління підприємством. Її суть полягає в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, проведення оперативного мікроаналізу, безперервності цього процесу і використання його результатів при виробленні рекомендацій для ухвалення управлінських рішень.
Г. Б. Тридід, М. Д. Корінко [12, с. 93]	Обліково-аналітична система – це система, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу та довідкову і інші види інформації. Тому обліково-аналітична система являє собою збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на макро- і мікрорівнях.
Н. Голянчук [4, с. 408]	Обліково-аналітична система – це система, яка ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового і управлінського обліку та використовує для економічного аналізу виробничу, статистичну, нормативну довідкову та інші види інформації.
Л. В. Попова, І. О. Маслова, Б. Г. Маслов [11, С. 20]	Обліково-аналітична система – це об'єднання облікових і аналітичних операцій в один процес, проведення оперативного мікроаналізу, забезпечення безперервності цього процесу та використання його результатів при виробленні рекомендацій для прийняття управлінських рішень.
Н. М. Голуб [3, с. 315]	Обліково-аналітична система – це система, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, зокрема оперативних даних і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації, тому обліково-аналітична система передбачає збирання, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на макро- і мікрорівнях
Безродна Т. М. [1, с. 212]	Обліково-аналітичне забезпечення – це процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Таким чином, поняття обліково-аналітичного забезпечення постає у двох значеннях: 1) діяльність, пов'язана із збором, реєстрацією, узагальненням, збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації; 2) забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації.
Гудзинський О. Д., Пахомова Т. М. [5, с. 14]	Обліково-аналітична система – це інтегрована цілісність складових елементів, способів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньосистемних функцій і особливо інформаційних стосовно суб'єктів влади, власності, відповідальності та інших суб'єктів за інтересами при розв'язанні загальносистемних задач, а також як форму регулювання економічних інтересів.
Камінська Т. Г. [7, с. 4]	Обліково-аналітична система – цілеспрямоване формування інформаційних потоків, підпорядкованих вимогам планування, аналізу, підготовки ефективних управлінських рішень і контролю за їх виконанням.

процесів обліку та аналізу. Поряд із цим дотримання їхньої версії дозволяє поставити знак рівності між поняттями обліково-аналітична система та обліково-аналітичне забезпечення, оскільки їх призначенням, на думку даної групи вчених, є лише забезпечення процесу прийняття управлінського рішення необхідною інформацією. Обліково-аналітична система є "вужчим" поняттям, ніж обліково-аналітичне забезпечення, і тому побудова обліково-аналітичної системи вимагає інтегрованого підходу до вибору складових частин, прийомів і способів обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Обліково-аналітична система не може бути представлена у вигляді простого виконання облікових і аналітичних процедур, елементи даної системи повинні бути взаємопов'язані, взаємозалежні, формувати цілісну систему, яка б підвищила оперативність прийняття управлінського рішення, виключала дублювання фактів і представляла користувачам тільки релевантну інформацію.

О. Д. Гудзинський, Т. Г. Камінська, Т. М. Пахомова та В. Є. Швець вважають, що обліково-аналітична система - інтегрована цілісність складових елементів, способів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньосистемних функцій і особливо інформаційних стосовно суб'єктів влади, власності, відповідальності та інших суб'єктів за інтересами при розв'язанні загальносистемних задач, а також як форму регулювання економічних інтересів.

Тому можна сказати, що обліково-аналітична система підприємства - це інтегрована система прийомів і способів обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством, шляхом виконання обліково-інформаційної, аналітичної та контрольної функцій з метою обґрунтування та вибору оптимального управлінського рішення.

В основі побудови обліково-аналітичної системи лежить системний підхід, його застосування в процесі побудови обліково-аналітичного механізму управління передбачає дотримання наступних системних принципів:

1) цілісність (принципова незведеність) властивостей системи до суми властивостей елементів, що її складають, і неможливість виведення з останніх властивостей цілого, залежність кожного елемента від його місця, ролі, функцій тощо в межах системи;

2) принцип остаточної (глобальної, генеральної) мети - функціонування та розвиток системи і всіх її складових повинні спрямовуватися на досягнення певної глобальної (генеральної) мети;

3) структурність - можливості опису системи через встановлення її структури, тобто зв'язків і

відношень елементів, обумовленість поведінки системи не стільки поведінкою окремих елементів, скільки властивостями її структури;

4) взаємозалежність структури і середовища - система формує і виявляє свої властивості в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем, при цьому вона є провідним активним компонентом цієї взаємодії;

5) ієрархічність - кожний компонент системи, відповідно, може розглядатись як система, а досліджувана система - як один із компонентів ширшої, глобальнішої системи;

6) функціональність - структура системи тісно пов'язана та обумовлюється її функціями, отже, створювати та досліджувати систему необхідно після визначення її функцій (у разі появи нових функцій системи доцільно змінювати її структуру, а не намагатися "прив'язати" цю функцію до старої структури);

7) розвитку - здатність до вдосконалення, розвитку системи за умови збереження певних якісних властивостей;

8) децентралізації - розумний компроміс між повною централізацією системи та здатністю реагувати на вплив зовнішнього середовища окремими частинами системи;

9) невизначеності - у більшості випадків досліджується система, про яку не все відомо, поведінка якої не завжди зрозуміла, невідома її структура, непередбачуваний перебіг процесів, невідомі зовнішні впливи тощо;

10) множинність опису кожної системи - внаслідок принципової складності кожної системи її адекватне пізнання потребує побудови множини різних моделей, кожна з яких описує лише один аспект системи.

Виходячи із вищенаведених системних принципів, інтегрована обліково-аналітична система є цілісною сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, які виконують свої функції з метою повного забезпечення необхідною релевантною інформацією користувачів всіх рівнів і вироблення на цій основі виваженого управлінського рішення; елементи системи чітко структуровані, кожен елемент системи відповідає за виконання конкретної функції, забезпечують взаємодію обліково-аналітичної системи із зовнішнім середовищем і на цій основі її ефективне функціонування та здатність до вдосконалення.

Структуру обліково-аналітичної системи та її місце в інформаційній системі підприємства наведено на рис 1.

Об'єктом обліково-аналітичної системи є підприємство як відкрита соціально-економічна система, на яку впливають чинники як внутрішнього, так і зовнішнього середовища; а предметом - господарські операції всіх видів діяльності підприємства.

Рис. 1 Обліково-аналітична система в інформаційній системі забезпечення управління підприємством

Кожне підприємство взаємодіє як із безпосереднім оточенням (споживачі, конкуренти, посередники, ринок праці, постачальники, потенційні конкуренти, інвестори, кредитори), так і з глобальним (політичні процеси, економічні, соціально-культурні, демографічні, природні, технологічні фактори). Користувачами інформації даної обліково-аналітичної системи підприємства є внутрішні користувачі (власники, співвласники, вищий управлінський персонал, менеджери, керівники структурних підрозділів) та зовнішні, серед яких виділяються користувачі із прямим фінансовим інтересом (сучасні та потенційні інвестори, сучасні та потенційні кредитори, конкуренти) та непрямим фінансовим інтересом (податкові та регулюючі органи, покупці, аудитори, фінансові консультанти, посередники).

Отже, з одного боку, обліково-аналітична система - це система інформації конкретного підприємства, яка залежить не тільки від структури системи, але і від специфіки діяльності підприємства. А з іншого боку - це обліково-аналітична система, яка абстрагується від підприємства, формуючи принципи і методи, універсальні для різних суб'єктів.

На рис. 1 відображено взаємозв'язок між господарськими процесами, які відбуваються на підприємстві, формуванням необхідної інформаційної бази, шляхом виконання функцій

обліку, економічного аналізу і контролю та оперативне забезпечення на цій основі управлінського персоналу необхідною, достатньою та достовірною інформацією.

Облікова та аналітична інформація є ядром інформаційного забезпечення системи управління, що об'єднує всі господарські процеси та забезпечує взаємодію різних структурних підрозділів будь-якого підприємства.

Базовою в обліково-аналітичній системі є облікова підсистема, яка забезпечує функціонування аналітичної підсистеми і підсистеми аудиту. Облікова підсистема - це інформаційна система, яка вимірює, реєструє, накопичує, узагальнює, зберігає, обробляє та передає користувачам інформацію у формі звітів для прийняття ними управлінських рішень. Дана підсистема представлена такими складовими: фінансовий облік, управлінський облік, податковий облік.

Інформація фінансового обліку використовується як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами. Внутрішні користувачі використовують інформацію про фінансові результати та фінансовий стан підприємства за звітний період, на основі чого оцінюють роботу підприємства за минулий звітний період, обґрунтовують поточні та стратегічні рішення. Зовнішні користувачі із прямим фінансовим

інтересом завдяки інформації даної підсистеми приймають рішення про рентабельність вкладення інвестицій у дане підприємство, доцільність надання позики тощо. Користувачі із непрямим фінансовим інтересом ознайомлюються із загальним фінансовим станом підприємства, відслідковують дотримання норм чинного законодавства, повноту і достовірність поданих даних.

Інформація, яку надає управлінський облік, призначена для внутрішніх користувачів, інтереси яких персоніфіковані та можуть бути заздалегідь відомі. Підсистема управлінського обліку, зорієнтована на задоволення як потреб стратегічного, так і поточного управління, на оптимізацію використання ресурсів, забезпечення об'єктивної оцінки діяльності підрозділів та окремих менеджерів. Тобто управлінський облік є складовою процесу управління; він надає інформацію, важливу для:

- визначення стратегії та планування майбутніх операцій організації;
- контролювання її поточної діяльності;
- оптимізації використання ресурсів;
- оцінки ефективності діяльності;
- зниження рівня суб'єктивності в процесі прийняття рішень.

Кінцевою метою управлінського обліку є допомога керівництву у досягненні стратегічної мети підприємства.

Податковий облік забезпечує внутрішніх і зовнішніх користувачів інформацією про суми визначеного та сплаченого податкового зобов'язання із сплати податків, зборів і обов'язкових платежів, забезпечує контроль за правильністю нарахувань та вчасністю сплати податків. За допомогою даної підсистеми керівництво підприємства має змогу оцінити доцільність вибору діючої системи оподаткування, а зовнішні користувачі формують свою думку стосовно сумлінності підприємства - платника податків.

Наступним елементом обліково-аналітичної системи є підсистема аудиту, яка використовує інформаційні дані облікової підсистеми і за допомогою власних методичних прийомів підвищує достовірність та якість поданої інформації.

Складові підсистеми аудиту: внутрішній і зовнішній аудит. Внутрішній аудит обґрунтовує правдивість інформації, яка використовується в процесі внутрішньогосподарського управління. Проведення внутрішнього аудиту дає змогу своєчасно виявити недоліки в роботі і вжити відповідних заходів щодо їх попередження. Зовнішній аудит - забезпечує обґрунтування впевненості щодо достовірності фінансової

звітності підприємства.

Аналітична підсистема сформувалась через необхідність виконання в процесі управління підприємством такої функції, як економічний аналіз. Мета економічного аналізу (як функції управління) - на основі системи об'єктивних і суб'єктивних (зовнішніх та внутрішніх) чинників, що характеризують соціально-економічні явища й господарські процеси, здійснити своєчасну й реальну їх оцінку та виявити відхилення рівня досягнення від накресленої мети, обґрунтувати можливі результати й наслідки, зменшити ризик, пов'язаний з вибором управлінських рішень [8].

Аналітична підсистема представлена такими складовими: управлінський аналіз і фінансовий аналіз.

Суб'єктами управлінського аналізу виступають: адміністрація, керівництво підприємства і його окремих підрозділів, які аналізують всю можливу внутрішньогосподарську і зовнішню інформацію з системного та комплексного дослідження діяльності суб'єкта господарювання і розвитку структурних підрозділів для забезпечення найбільш повного використання та приросту його економічного потенціалу. Управлінський аналіз проводиться для потреб оперативного, коротко- і довготривалого управління (результати такого аналізу, як правило, є конфіденційними).

Суб'єктами фінансового аналізу, в основному за даними публічної бухгалтерської (фінансової) звітності, виступають: підприємства-партнери, інвестори, органи державного господарського контролю (міністерства, податкові і статистичні органи), кредитні, фінансові органи, постачальники і покупці і т.д. Фінансовий аналіз спрямований на оцінку місця суб'єкта господарювання у ринковому середовищі для визначення стратегії і тактики економічних відносин, взаємовідносин із контрагентами та іншими суб'єктами господарювання тощо.

Отже, обліково-аналітична система забезпечує достовірною, своєчасною і релевантною інформацією користувачів для прийняття ними відповідних рішень щодо управління підприємством. Важливим моментом у роботі обліково-аналітичної системи є рівновага між інформаційними потребами управління в процесі виконання поставлених завдань та інформаційними показниками, які формує й забезпечує дана система управління підприємством [4, с. 409].

Висновок. Розробка обліково-аналітичної системи на підприємстві дає змогу вирішити такі завдання:

- 1) оперативне забезпечення достовірною, релевантною інформацією користувачів для

прийняття ефективних управлінських рішень;

2) забезпечення контролю за використанням ресурсів на підприємстві;

3) виявлення та аналіз інформації про приховані обставини, які можуть призвести до загрози кризового стану на підприємстві;

4) об'єктивна оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, оцінка власних конкурентних переваг;

5) обґрунтування мети і перспектив розвитку господарської одиниці;

6) пошук і мобілізація невикористаних резервів підвищення ефективності господарювання та їх реалізація.

Таким чином, формування обліково-аналітичної системи є об'єктивно необхідним і обов'язковим для кожного підприємства, яке зацікавлене у комплексній оцінці ефективності господарювання, формуванні системи необхідних управлінських рішень, що дадуть змогу досягти намічених цілей.

Список літератури:

1. Безродна, Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття / Т. М. Безродна // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. - Луганськ, 2008. - № 10, ч. 2. - С. 58-62.
2. Глушко С. В. Формування обліково-аналітичної системи управління // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ - 2009, № 1 (17). - С. 79-83.
3. Голуб Н. М. Посилення ролі обліково-аналітичної інформації в умовах економічної кризи // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" № 647. - 2009. - С. 313-316.
4. Голянчук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством // Економічний аналіз. - 2010. - Вип. 6. - С. 408 - 410.
5. Гудзинський О. Д., Пахомова Т. М. Обліково-аналітичний механізм в контексті вимог сучасного менеджменту: концепція, теорія, методологія // Вісник аграрної науки Причорномор'я Миколаївського державного аграрного університету. - Миколаїв, 2008. Вип. 3 (46) - 2008. - С. 14-24.
6. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16. 07. 1999 р. № 996-XIV із змінами і доповненнями.
7. Камінська Т. Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах: Автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.05.06. "облік, аналіз та аудит" / Камінська Т. Г. - К., 2006. - С. 15.
8. Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: Рек. М-вом освіти і науки України як навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Т.М. Ковальчук. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010.
9. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: Навч. посібник/ Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. - К.: Каравела, 2004. - 568 с.
10. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. - Тернопіль: Економічна думка, 2005. - 124 с.
11. Попова Л. В., Маслов Б. Г., Маслова И. А. Основне теоретические принципы построения учетно-аналитической системы // Финансовый менеджмент. - 2003. - № 5. - С. 20-32.
12. Тридід О. М., Дзьобко І. П. Процесний підхід до формування обліково-аналітичної системи підприємства / [Електронний ресурс]: [Режим доступу]: <http://khibs.edu.ua/2%289%292010/R2/15.PDF>
13. Тычинина Н. А. Теоретическое обоснование содержания учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития предприятия // Вестник ОГУ. - 2009, № 2. - С. 102-106.
14. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні: монографія / Володимир Швець. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. - 448 с.
15. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. - К.: Знання, 2004. - 447 с.

Аннотация

Тамара Касьяненко

**МЕСТО УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В УПРАВЛЕНИИ
ПРЕДПРИЯТИЕМ**

Исследуются проблемы учетно-аналитического обеспечения управления предприятием. Автором констатируется необходимость построения учетно-аналитической системы на основе интегрированного подхода, которая способна была бы обеспечивать пользователей разных уровней управления полезной информацией для выработки взвешенных управленческих решений. В статье приведенные конкретные предложения в этом направлении.

Ключевые слова: *учетно-аналитическая система, системный подход, учетная подсистема, подсистема аудита, аналитическая подсистема.*

Summary

Tamara Kasyanenko

PLACE OF ACCOUNTING-ANALYTICAL SYSTEMS IN MANAGEMENT ENTERPRISE

The problems of the accounting-analytical providing of management an enterprise are investigated in the article. An author is establish the necessity of construction of the accounting-analytical system on the basis of the integrated approach, that was able to provide the users of different levels of management useful information for making of the self-weighted administrative decisions. In the articles resulted concrete suggestions are in this direction.

Keywords: *accounting-analytical system, approach of the systems, accounting subsystem, subsystem of audit, analytical subsystem.*